

*FRANCISCO PARADALTAS Y PINTÓ: UN REFORMISTA BARCELONÉS
ANTE LA MONEDA ESPAÑOLA DEL SIGLO XIX,*
D'ALBERT ESTRADA-RIUS⁴

1. Amb la presentació de la presidenta i directora general de la Fábrica Nacional de Moneda y Timbre - Real Casa de la Moneda (FNMT-RCM), Sra. Isabel Valldecabres, i del director del Museo Casa de la Moneda, Dr. Rafael Fera, es publica aquesta nova obra del professor Albert Estrada-Rius.

Autor d'una ja prolífica obra historicojurídica i institucional referida sobretot al Principat de Catalunya en les edats mitjana i moderna, ha prestat una atenció especial a la disciplina numismàtica, en la qual s'ha d'encabir aquest nou volum.

Es tracta d'un treball amb el qual el nostre autor homenatja un antic directiu de la Casa de la Moneda del Regne d'Espanya amb un servei molt llarg a la Corona: Francesc Paradaltas Pintó (1808-1887). Un personatge al qual s'atribueix en part la modernització industrial de les seques espanyoles.

L'obra d'Estrada-Rius, amb la minuciositat que el caracteritza, se centra fonamentalment en la trajectòria personal de Paradaltas, que complementa amb altres apartats que inclouen un interessant apèndix documental.

El primer capítol serveix d'introducció al llibre, fruit d'una iniciativa personal del seu autor i resultat d'una activa recerca en diversos arxius i biblioteques, tot i que la informació localitzada es troba molt dispersa i mutilada.

El capítol següent es refereix a la trajectòria vital del personatge. Neix en el si d'una família d'argenteres de Barcelona, fill de Salvador i Maria, i és batejat l'11 d'abril de 1808. La data coincideix amb dos fets històrics que resultaran determinants, segons l'autor: la reobertura de la Casa de la Moneda de Barcelona i l'inici de la guerra contra el francès.

D'una família pagesa originària de Sant Genís de Caràüll, a Osona, del mas del mateix nom (cognom), el seu avi Francesc (1737-1797?) ingressa el 1748 com a aprenent en la casa de l'argenter Ignasi Puiguriguer, a Barcelona, i sis anys després ja s'inscriu en el Col·legi dels Argenteres de la mateixa ciutat. El seu fill, Salvador (1775?-1831), també es forma com a argenter a l'Escola de Nobles Arts de Barcelona mentre treballa com a aprenent possiblement amb el seu pare, i el 1798 ja consta com a mestre argenter membre del seu col·legi professional.

El pare del nostre protagonista es casa el 1805 amb Maria Pintó, filla del també mestre argenter Francesc Pintó. Destaca que Salvador Paradaltas, entre altres oficis, exerceix d'afinador municipal de pesos entre 1801 i 1802 i, després, d'assajador de la Casa de la Moneda de Barcelona, en l'encunyació de monedes de plata des del 1808.

4. Madrid, Museo Casa de la Moneda, 2023, 469 p.

Aquest darrer és un ofici de prestigi que és ocupat només per membres del Col·legi dels Argenters.

I no hi ha dubte que amb aquests precedents familiars el seu fill Francesc Paradaltas havia de seguir el mateix ofici. A deu anys ja està matriculat a l'Escola de Nobles Arts, col·labora amb la Casa de la Moneda de Barcelona durant el Trienni Liberal (1821-1823), estudia a l'Escola Politècnica de París, en especial enginyeria de mines, el 1830 ha acabat els seus estudis com a assajador de metalls i demana ser reconegut com a tal, el 1832 ingressa al Col·legi dels Argenters, el 1835 forma part de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona i entre els anys 1833 i 1840 s'integra en la milícia nacional, on assoleix el grau de sotstinent de tercera entre els anys 1833 i 1840, durant la Primera Guerra Carlina.

Estrada-Rius segueix descrivint la vida familiar de Paradaltas i la seva activitat professional i empresarial amb profusió de dades personals; fins i tot ens aporta informació patrimonial detallada del seu personatge.

2. I tot seguit ja ens endinsa en la que defineix com la trajectòria professional pública de Paradaltas. Però en primer lloc remarca la seva pertinença a diverses institucions del país, entre les quals assenyala les principals:

— Destaca la seva activitat acadèmica i docent a la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona: n'és membre numerari des del 1835, l'any següent és elegit responsable de la Càtedra d'Arquitectura Subterrània, i és professor de la Càtedra de Geometria Descriptiva i Explotació de Mines.

S'ha de dir que aquesta acadèmia s'implica intensament en la presentació i la divulgació dels nous avenços tecnològics en un moment crucial de la industrialització a Catalunya, cosa que fa introduint al país la revolució industrial tot promovent el desenvolupament de la burgesia local.

La implicació del nostre personatge en aquesta institució és absoluta, per la qual cosa n'és designat president el 22 de desembre de 1868. I ocupa el càrrec fins al 1871, per bé que segueix vinculat a l'entitat fins pocs anys abans de la seva mort.

— També fou membre de la Societat Econòmica Barcelonesa dels Amics del País, una entitat creada el 1834 arran de la refundació de l'antiga Reial Societat d'Amics del País de la Província de Barcelona. Paradaltas hi ingressa el 1835 i col·labora en les seves seccions de Beneficència i Instrucció Pública i de Minería. És per mitjà d'aquesta darrera secció que s'implica en diverses activitats relacionades amb la Casa de la Moneda.

Precisament el 1860 Paradaltas és nomenat superintendent de la Casa de la Moneda de Sevilla, i estant allí ingressa en la Real Sociedad Económica de Amigos del País en la província de Granada, com fa poc després, el 1867, amb la seva homòloga aragonesa.

3. Amb tot, la seva principal activitat professional és la que exerceix a les cases de la moneda espanyoles durant el regnat d'Isabel II (1833-1868). I les actives en aquell període eren les de Madrid, Segòvia, Sevilla, Jùbia i Barcelona. En tot cas, les emissions de monedes de plata i d'or es fan a Madrid, Sevilla i Barcelona, mentre que a les de Segòvia i Jùbia sols se n'emeten de coure.

Mereix una atenció especial la barcelonina, creada el 1808 i reoberta el 1836 (el 18 d'agost) per la Diputació Provincial de Barcelona per a encunyar la moneda anomenada *provincial*, de circulació reduïda al Principat, per a finançar la Primera Guerra Carlina (1833-1840). És la denominada Casa Nacional de Moneda de la Província de Barcelona i el cas és que Paradaltas s'hi incorpora el mateix 1836.

Allí el 1837 el nostre personatge és nomenat primer assajador i receptor de metalls, oficis en els quals hi treballa fins al juliol del 1847 (llevat d'un breu període en què fou destituït amb altres companys, del desembre del 1841 fins al mateix mes del 1843).

El 25 de juny de 1847 el Govern de l'Estat assumeix la direcció de la seca de Barcelona, i l'agost següent Paradaltas n'assumeix la direcció i n'esdevé l'assajador primer. Fins que és tancada el 15 de maig de 1848.

L'endemà mateix se'l designa superintendent de la Casa de la Moneda de Segòvia, on se li confia com a feina principal l'encunyament de la nova moneda decimal de coure. I a ell es deu la introducció de nova maquinària moderna.

Allí segueix fins a la reobertura de la Casa de Barcelona, de la qual és nomenat superintendent el 4 de juliol de 1850. Un establiment que també ha de modernitzar amb nova maquinària.

Ben aviat, el 10 de setembre de 1853, es comissiona Paradaltas perquè es traslladi a la Casa de Jùbia, prop del Ferrol. La seva missió és preparar i adequar les seves instal·lacions per a la fàbrica de moneda de coure. Malgrat tot, aquesta casa no reprèn l'activitat fins al 1866, probablement pel mal estat de les seves instal·lacions.

El cas és que la seva estada a Jùbia és molt curta perquè el 1855 ja torna a ser a Barcelona. Ben aviat, ja el 1859, s'instal·len en aquesta seu noves màquines, premses automàtiques de fabricació fetes per La Maquinista Terrestre y Marítima, una empresa que el mateix Paradaltas havia implantat a principis dels anys quaranta.

Aquell mateix any, el 5 de juny, el ministre d'Hisenda nomena el nostre personatge superintendent de la Casa de la Moneda de Madrid. Però, fracassada la seva missió, és rellevat a Madrid i acaba sent traslladat a la Casa de Sevilla el 10 d'abril de 1860, segurament contra la seva voluntat.

Paradaltas renuncia a la superintendència per malaltia el 23 de novembre de 1862, cosa que se li admet el següent 19 de desembre. Però segueix exercint com a vocal de la Junta Consultiva de la Moneda i encara l'any següent n'esdevé el secretari.

I, de tornada a Barcelona, inaugura un nou establiment com a argenter.

4. Mentrestant, i al llarg de la seva carrera professional, Paradaltas serveix en diverses juntes consultives de l'Estat relacionades amb els afers monetaris i meteorològics; dos àmbits, per rar que sembli, en aquell moment vinculats estretament, ja que ambdós conflueixen en l'adopció del sistema decimal, juntament amb el sistema de pesos i mesures. En tot cas, és un òrgan d'assessorament del Govern en aquelles matèries, de caràcter gratuït per als seus membres.

Així, el 1847, instal·lat a Madrid, és nomenat vocal de la Junta de Arreglo del Sistema Monetario i alhora és designat senador vitalici i director facultatiu de la Casa de la Moneda de Barcelona. Com a vocal de la junta relativa a la moneda, se li encomana posar-se d'acord amb la junta creada per a la introducció del sistema decimal en el règim de pesos i mesures.

Precisament, per mitjà de la Llei del 19 de juliol de 1849 i el Decret del 20 de juliol de 1849 s'ordena finalment l'assumpció del sistema mètric decimal. Però la seva entrada en vigor es va posposant fins l'1 de gener de 1860.

El biografiat també participa en la junta que la Societat Econòmica d'Amics del País crea el 1850 per a tractar sobre la retirada de l'anomenada *calderilla catalana*, l'antiga moneda provincial de coure. No n'és membre nominal, però hi intervé a través d'algun dels seus membres i n'informa igualment. El cas és que se n'acorda l'extinció i la recollida de les peces, però la tasca s'encomana a una nova junta formada per representants de la Diputació de Barcelona (l'emissora de la moneda), la Junta de Comerç i la mateixa Societat. Entre els seus membres destaca el jurista Manuel Duran i Bas.

El 1852 Paradaltas és elegit membre de la Junta de Moneda de Catalunya, creada per recollir la moneda catalana en circulació. Una altra funció no prevista inicialment, però que també assumeix aquesta junta, és la lluita contra la falsificació de la moneda de coure.

De fet, en la persecució de la falsificació monetària, es dicta el Decret del 5 d'agost de 1852, pel qual s'acorda la retirada massiva del coure a fi de reencunyar-lo a la Casa de la Moneda de Barcelona amb valor de 8 i 4 maravedís. Unes monedes que havien de canviar-se per uns bitllets de paper creats com a abonarés per valor de 60, 100, 200, 500 i 1.000 rals, que seguirien vigents fins a la seva retirada definitiva pel Banc d'Espanya el 3 de novembre de 1879.

En total, entre els anys 1852 i 1853 es van retirar fins a 52 milions de *calderilla catalana*, la major part falsa, la qual era inutilitzada i tornada a l'interessat.

Acabada aquesta tasca, Paradaltas torna a la Junta Consultiva de Moneda de Madrid, de la qual forma part del 1859 al 1868. Aquest darrer any té lloc la revolució anomenada La Gloriosa i són cessats tots els membres de la Junta, incloent-hi el nostre personatge. Però és recuperat per l'Estat quan es proclama la Primera República, sota la presidència del també català Estanislau Figueras i essent ministre d'Hisenda Joan Tutau Vergés.

El maig de 1873 es nomena una nova Junta Consultiva de Moneda, amb Paradaltas. Una de les seves principals funcions era procedir al canvi monetari imprescindible degut al canvi de règim, de la monarquia a la república. Un canvi que, per la brevetat del sistema polític, no es pot dur a terme de manera completa.

Amb la Restauració borbònica el nostre personatge és novament cessat.

5. En un altre capítol del llibre Estrada-Rius descriu els «proyectos, realizaciones y frustraciones de un reformista» com era el seu biografiat.

— Un dels projectes, i que tingué èxit, fou la reobertura de la Casa de la Moneda de Barcelona i la seva pervivència en el temps. Ho feu defensant-la en memòries, informes, consultes, etc., adreçades a persones i institucions que hi podien decidir i participar.

En una memòria del 1843, per exemple, la defensa com a element necessari per a l'estratègia econòmica estatal, com un establiment col·locat avantatjosament en un punt del litoral espanyol. I en una altra del 1845, amb el suport de la Diputació de Barcelona, també ho fa tot dirigint-se al capità general, que en defensa el tancament.

— En un altre àmbit més ampli, Paradaltas publica el 1847 el seu *Tratado de monedas. Sistema monetario y proyectos para su reforma*, on promou una reforma monetària que es durà a terme per mitjà del Reial decret del 15 d'abril de 1848, amb el qual s'acaba amb el canvi desfavorable amb la moneda francesa imposat per Ferran VII el 1823; s'introdueix l'or amb la peça del *doblon*, que acaba denominant-se *centén*; es comencen a encunyar com a divisors auris les peces de 40 i 20 rals de billó; s'encunyen peces de 20 rals de plata (que equivalien als antics rals de vuit o duros; s'encunyen els divisors d'aquesta peça, de 10, 4, 2 i 1 ral de billó; es reforma el coure amb peces de dècimes de ral; i el ral es divideix en 100 cèntims, i s'encunyen el quart de ral i els 10 i 5 cèntims de ral.

— El 1862 formula una nova proposta de reforma del sistema monetari i presenta fins i tot un projecte de llei sobre això. Ara Paradaltas projecta un sistema unitari, que seria de plata, amb el valor basat en el ral i que inclouria monedes d'1, 2 (mitja pesseta), 4 (pesseta), 10 i 20 (o duro) rals; en tot cas, sols s'amonedaria una peça d'or, de 100 rals; i després hi hauria les monedes de bronze, de 5, 2 i 1 dècima de ral (que desplaçarien el coure).

Finalment, segons la Llei del 26 de juny de 1864 encara s'aprova un altre sistema; la nova unitat monetària es denomina *escut*, és de plata i es fabriquen peces: d'or de 10, 4 i 2 escuts; de plata d'1 i 2 escuts (duro), la pesseta de 0,40 escuts, la mitja pesseta i el ral (0,10 escuts); i de bronze de mig ral (0,05 escuts), el *cuartillo*, la dècima i la mitja dècima (0,005 escuts). Com sempre, la norma també fixava les respectives lleis metèl·liques i les toleràncies de pes i de puresa permeses en els metalls usats.

— El 1870, a petició de la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País, presenta un dictamen sobre la falsificació de la moneda de coure espanyola. Hi denuncia

la proliferació de moneda falsa a Espanya i una de les causes, potser la principal, és el lliurecanvisme que impera al país, el qual «mantiene sin ocupación a los españoles, no sabiendo en que ocuparse para obtener los beneficios de su capital y de su trabajo por-que se lo hacen los extranjeros». Per aquesta raó, ens diu el personatge, els espanyols es veuen obligats a «dedicarse a los delitos o a obtener un empleo, por más reprobados y violentos que sean los medios de que haya de valerse».

6. El 23 de desembre de 1865 es crea la Unió Monetària Llatina, constituïda per França, Bèlgica, Itàlia i Suïssa, i amb l'adhesió final de Grècia. Amb aquesta s'adopta una mateixa relació bimetal·lica més realista d'1/15,5, es redueix la massa de plata en la moneda nominalista de circulació interior i s'estableix un límit per càpita de l'encunyament de moneda de plata fina per a evitar que l'excés d'aquest material (pel seu valor) expulsi l'or de la circulació.

A Espanya aquestes propostes generen un gran interès i és el govern sorgit de La Gloriosa, sota la direcció del ministre d'Hisenda, el també català Laureà Figuerola, el que executa la nova reforma monetària en els termes del Decret del 19 d'octubre de 1868. D'acord amb aquesta i amb el dictamen previ de la Junta Consultiva de Moneda i del Consell d'Estat, s'introdueix la pesseta com a nova unitat monetària nacional; per a l'encunyació de les noves monedes es mantenen els tres metalls anteriors i s'assumeix el sistema mètric decimal, de manera que la pesseta es divideix en 100 cèntims.

Així doncs, es disposa l'encunyació de: peces de plata de 5, 2 i 1 pessetes, i 50 i 20 cèntims; peces de bronze (en un aliatge de coure, estany i zinc) de 10, 5, 2 i 1 cèntims. Es preveu també encunyar monedes d'or de 100, 50, 20 i 10 pessetes, però això sols es va fer de manera testimonial i fora de circulació amb la de 100 pessetes, i el 1871 amb la de 25.

7. En qualsevol cas, tot i l'ostracisme que Paradaltas viu pràcticament des d'aquell moment del 1868 en què és cessat de la Junta Consultiva de la Moneda, Estrada-Rius destaca que el personatge promou la modernització i la innovació tecnològica constant en la fabricació de la moneda, sota una evident influència francesa.

És un individu que escriu i divulga les seves idees i projectes entre l'opinió pública i les entitats i institucions del seu temps, un emprenedor eficaç i un reformista vocacional.

Funcionari públic al servei inicialment de la Diputació de Barcelona, com a tècnic i també responsable de la Casa de la Moneda barcelonina, sota els auspicis del Govern de l'Estat ocupa la direcció també i successivament de totes les altres cases de la moneda espanyoles.

I un tercer aspecte que cal destacar és el de l'empresari, amb aliances sobretot amb La Maquinista Terrestre y Marítima, i amb patents i nous invents mecànics per a l'encunyació de la moneda i el refinament dels metalls nobles que s'usen.

Tota una trajectòria personal i professional que és premiada amb la concessió de la creu de l'orde de Carles III. Paradaltas es retira de la vida activa pràcticament des del 1873 fins a la data de la seva mort, el 1887.

8. El nostre autor, un cop feta la biografia personal i professional de Francesc Paradaltas Pintó, inclou en el seu extensíssim treball altres apartats que, juntament amb les il·lustracions que incorpora, enriqueixen considerablement aquesta edició. Un digne exemple de feina acurada i exhaustiva a la qual Estrada-Rius ja ens té acostumat amb la seva prolífica producció historiogràfica.

Es tracta, en primer lloc, d'una relació detallada de les abreviatures i equivalències usades en el volum. És especialment interessant el resum de les monetàries i les de pesos i mesures.

Després hi ha la referència indispensable a les fonts i la bibliografia usades. Als fons dels vint-i-un arxius consultats s'afegeix una llarga i consistent relació bibliogràfica que dona més solidesa, si és possible, a l'obra; sense oblidar el recurs a l'hermerografia, que, òbviament, ajuda a confirmar i omplir sovint els inevitables buits d'informació amb què l'autor es troba a vegades.

Estrada-Rius fa un pas més i posa de manifest la seva admiració pel personatge amb la voluntat de retre-li el —per a ell— merescut i oblidat homenatge (almenys fins ara). Així, ens presenta una cronobiografia de la seva vida des del 1805, amb el casament dels seus pares, Salvador i Maria, fins al 1887, data de la seva mort, un any abans de la inauguració de l'Exposició Universal de Barcelona (el 20 de maig de 1888).

Segueix aquest apartat un esquema genealògic de Francesc Paradaltas Pintó, que inclou els seus fills i els seus nets. I a continuació hi ha un apèndix documental i iconogràfic molt interessant i complet:

— Vuit documents, el primer dels quals és del 1843, relacionat amb la Casa de la Moneda de Barcelona, i el darrer és el seu dictamen del 1870 sobre la falsificació de la moneda de coure. Entre tots cal destacar el seu tractat autògraf i inèdit sobre la reforma del sistema monetari espanyol de 1862 (amb el projecte de llei corresponent, que ell mateix redacta i proposa).

— I cinc làmines, que se sumen a les nombroses il·lustracions i imatges que apareixen al llarg d'aquest extraordinari volum.

En definitiva, ens trobem davant una magnífica obra que excedeix l'inicial propòsit biogràfic d'un personatge molt rellevant en la història econòmica de Catalunya i d'Espanya, en especial en el seu vessant monetari. Un personatge que assumeix l'objectiu clar de trobar un sistema monetari racional per a l'Espanya del segle XIX i intenta nombroses vegades dotar l'Estat d'un règim modern i eficaç. I amb aquesta finalitat també introdueix les innovacions tècniques de la revolució industrial en quelcom tan singular com és la fabricació de monedes.

Paradaltas no ha rebut el reconeixement necessari i just, però aquest obra cobreix amb escreix aquesta mancança. Cal felicitar Albert Estrada-Rius, doncs, per assolir aquest objectiu i, sobretot, per recuperar aquesta figura i la seva obra amb aquest estudi exhaustiu i tan rigorós.

Josep Serrano Daura
Universitat Internacional de Catalunya